

Problematika depersonalizácie v online prostredí

Mgr. Františka Nováková

Online prostredie, teda internetové prostredie, má svoje špecifiká, ktorými sa vymedzuje alebo porovnáva s offline prostredím, teda fyzickým, materiálnym svetom. Obe prostredia ponúkajú odlišný typ reality, pričom práve fyzické prostredie považujeme za „naozaj reálne“ (Slater, 2002). Obe prostredia sú však informačnými prostrediami, prebieha v nich neustála komunikácia, ktorá však má rovnako svoje špecifiká a odlišnosti: online prostredie a offline prostredie majú odlišný charakter, preto aj komunikácia v nich je odlišná. Hlavnou témou príspevku je tzv. depersonalizácia morálneho agenta, teda ľudského používateľa v online priestore, čo znamená jeho odlišné správanie v online priestore v porovnaní s offline priestorom. Takéto správanie má svoje výrazné negatívne prejavy, ale výsledky výskumu realizovaného v rámci dizertačnej práce (Nováková, 2018) naznačujú, že odlišné správanie v online priestore môže mať nielen negatívne, ale aj pozitívne prejavy. Na tomto mieste je charakterizovaný teoretický kontext výskumného problému, ktorým je spomínaná depersonalizácia a napokon aj časť výskumu (predovšetkým zistenia obsahovej analýzy), ktorý bol realizovaný ako súčasť dizertačnej práce (Nováková, 2018).

Príčiny depersonalizovaného správania v online prostredí

V online prostredí sa často stretávame s napätím, ktoré môžeme vidieť napr. v statusoch na sociálnych sieťach, v komentároch k článkom alebo videám alebo v príspevkoch na diskusných fórach. Pojmy ako „trolling“, „flaming“ a „hating“ sú už bežnou súčasťou denne používanej slovnice. Virtuálne prostredie je sociálnym priestorom, v ktorom sa utvárajú nové pravidlá správania sa a bytia, príčinou čoho je práve virtualita a simulácia, pohlcujúca skúsenosť, prostredníctvom ktorej má používateľ možnosť reagovať na stimuly vo virtuálnom online prostredí rovnako ako v reálnom svete (Slater, 2002). Vo virtuálnom prostredí si však používateľ môže osvojiť pravidlá správania, ktoré sa odlišujú od pravidiel správania v offline prostredí, prípadne si ich prispôbiť alebo pozmeniť. Depersonalizáciou používateľa tak môžeme nazvať odlišné správanie používateľa v online priestore v porovnaní s jeho správaním v materiálnom, fyzickom svete z morálneho hľadiska. Joinson (2007) takéto správanie opísal nasledovne: „Keď sú (používatelia) online, tak dokážu bez hanby flirtovať, zatiaľ čo offline sú neuveriteľne hanbliví.“

K depersonalizácii používateľa ako morálneho agenta v kontexte informačnej etiky, sa vyjadril vo svojej knihe *Ethics of Information* (2013) aj Luciano Floridi. Morálnym agentom je podľa neho interaktívny, autonómny a prispôsobiteľný systém, ktorý môže vykonať morálne činy. Následkom morálneho činu je morálne dobro alebo zlo. Morálnym agentom v kontexte príspevku je ľudský morálny agent, teda používateľ, ktorý môže vykonať morálny čin v online prostredí. Podľa Floridiho je príčinou depersonalizácie morálneho agenta odlišné vnímanie online priestoru v porovnaní s jeho vnímaním offline priestoru – používateľ vníma online prostredie ako snové, magické, fiktívne, a teda za také považuje aj svoje činy v ňom. Svoje aktivity vníma skôr ako neustále hranie počítačovej hry alebo intelektuálnu výzvu a nie ako aktivity, ktoré môžu mať aj vážne následky alebo vážny negatívny vplyv na iných používateľov, ktorí sú jeho aktivitami zasiahnutí. Hlavnou príčinou je podľa neho anonymita činností alebo následkov v online prostredí. Ide teda o nesprávne vnímanie svojho postavenia v online prostredí, čo sa odráža negatívnym spôsobom na konkrétnych činoch, ktoré morálny agent koná. Ďalšou príčinou je nemateriálny charakter online prostredia, virtuálna interakcia s používateľmi, ktorí sú „bez tváre“, používajú avatara, rozličné používateľské účty, ktoré umožňujú vytváranie množstva online identít.

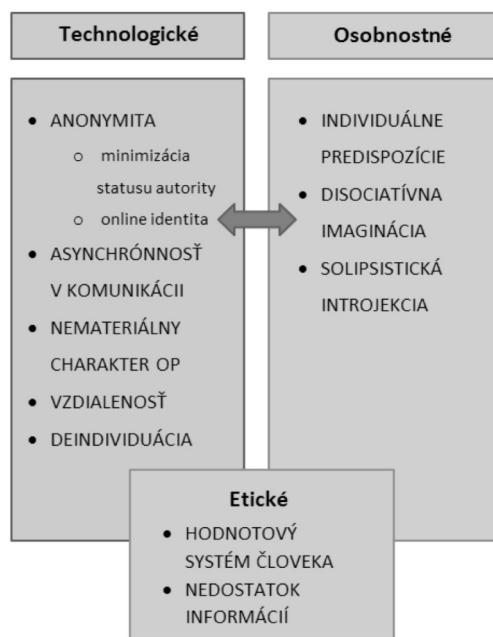
Podľa Dreyfusa (2009) zase môže byť príčinou odlišného negatívneho správania prítomnosť určitej bariéry medzi morálnym agentom a jeho činmi, keďže v online prostredí môžeme hovoriť o určitej vzdialenosti, ktorá podkopáva náš pocit „priamej prítomnosti.“ Aj napriek interaktívnosti online prostredia, neustálej spätnej väzby, môže mať morálny agent pocit, že je priamo v kontakte s objektmi, s ktorými komunikuje, napriek tomu všetkému je však stále na pozadí pocit nereálnosti. IKT tak vytvárajú vzdialenosť, ktorú nie je možné a nebude možné preklenúť akýmkoľvek technologickými prostriedkami (Dreyfus, 2009). IKT vytvárajú „vzdialenosť“ medzi morálnymi agentmi navzájom v online prostredí na jednej strane a medzi morálnym agentom a následkami za jeho činy na druhej strane. Technológie vytvárajú medzi morálnym agentom a jeho činom vzdialenosť, a teda znižujú jeho pocit zodpovednosti za činy v online prostredí.

Podľa Wallace (2008) je depersonalizované správanie spôsobené anonymitou na jednej strane a tzv. deindividuáciou na druhej strane – morálny agent je súčasťou masy, kedy chýba vnímanie jednotlivca ako jednotlivca. Tvorba online identít je príčinou odlišného správania podľa Sulera (2004). V prípade tvorby odlišných online identít (napr. profilov na sociálnych sieťach) ide o oddeľovanie online aktivít morálneho agenta od jeho identity v offline prostredí: „Čokoľvek, čo povie alebo urobí, nemôže byť priamo prepojené s jeho vlastným životom.“ Ďalšou príčinou je podľa Sulera minimalizácia statusu alebo autority, kedy má morálny agent v online prostredí pocit, že komunikuje s rovesníkmi. Disociatívna imaginácia sa podieľa na depersonalizovanom správaní v tom zmysle, že online priestor je oddelený od offline priestoru a morálny agent si v online prostredí vytvára imaginárne postavy, ktoré existujú vo svete oddelenom od sveta bežných povinností. S disociatívnou imagináciou súvisí tzv. solipsistická introjekcia, v rámci ktorej vníma používateľ ostatných používateľov cez ich prezentáciu v online prostredí. Suler nazýva online priestor javiskom a používateľov hercami. Ako príčinu depersonalizácie vníma aj asynchrónnosť v online komunikácii, ktorá sa odohráva akoby nie v reálnom čase. Dôležité je spomenúť ako príčinu depersonalizácie aj osobnostné predispozície, ktoré môžu mať tiež vplyv na odlišné správanie: sú to povahové charakteristiky, ktoré môžu mať vplyv na to, či je morálny agent uzavretý alebo skôr vyjadří svoje pocity, môže byť otvorenejší a emocionálnejší vo svojom prejave. Vplyv osobnostných charakteristík tak môže spôsobiť, že zmena v správaní morálneho agenta v offline prostredí v porovnaní s online prostredím nebude výrazná, alebo bude, naopak, výraznejšia.

Príčiny depersonalizácie morálneho agenta v online prostredí sú zobrazené na obrázku 1. Rozdelené sú na tri hlavné skupiny: príčiny technologického charakteru (na strane IKT), príčiny osobnostného charakteru a napokon aj príčiny etického charakteru, na ktoré sa zabúda a ktoré zvýrazňujú umiestnenie skúmaného problému do kontextu oblasti informačnej etiky, zdôrazňujú tak etický kontext celého problému. Etické príčiny tvorí predovšetkým hodnotový systém človeka, ktorý je individuálny a závisí od mnohých faktorov a ďalej ako príčinu môžeme identifikovať aj možný nedostatok informácií potrebných na správne a etické rozhodovanie. Čím má človek viac informácií k dispozícii, tým lepšie sa dokáže rozhodnúť (Floridi, 2013). Príkladom nedostatku informácií v tomto prípade je nepoznanie kontextu príjemcu činu, nedostatok informácií spôsobený nemožnosťou pozorovať emócie, chýbajúca neverbálna komunikácia... Jednotlivé skupiny príčin navzájom spolu súvisia, nevystupujú izolovane. Na obrázku 1 je to znázornené šípkou a čiastočným prekrytím blokov skupín príčin.

Pozitívna depersonalizácia v online prostredí

Opísané prejavy depersonalizácie, ako sú napr. drzosť, agresivnosť až vulgárnosť v komunikácii, tvrdá kritika, prejavy hnevu či nenávisť, sú výrazne negatívneho charakteru. Odlišné správanie v online prostredí však nemusí mať iba negatívne prejavy, ale aj pozitívne. Cieľom výskumu dizertačnej práce preto nebolo iba skúmanie negatívnych, ale aj možných pozitívnych prejavov odlišného správania. Joinson (2007) upozorňuje na to, že voľnejšie správanie, odvážnejšie správanie v online priestore sa môže prejavovať aj empatickým, nápomocným sprá-

Obrázok 1 Príčiny depersonalizácie morálneho agenta v online prostredí

vaním. Suler (2004) menuje možné pozitívne prejavy ako sú zdieľanie osobných informácií online, odhaľovanie tajných emócií a strachu, prejavovanie až nezvyčajnej štedrosti a vlúdnosti v komunikácii.

Výskum depersonalizácie morálneho agenta v online prostredí

Cieľom výskumu bolo čo najucelenejšie analyzovať fenomén depersonalizácie, a to nielen jeho negatívnych, ale aj možných pozitívnych prejavov v kontexte informačnej etiky. Metódou zberu dát bola realizácia pološtruktúrovaných rozhovorov, získané dáta boli následne spracované obsahovou a fenomenografickou analýzou. Na tomto mieste sa pozornosť venuje prvej časti analýz dizertačnej práce, teda obsahovej analýze.

Metódu pološtruktúrovaných rozhovorov sme zvolili kvôli potrebe a možnosti pomocou nej odhaliť postoje a názory respondenta do hĺbky, overiť ho vhodne zvolenými otázkami, ktoré nemusia byť vždy presne štruktúrované, ale priamo reagujú na odpovede respondenta. Pološtruktúrovaný rozhovor je tak vhodnou metódou na získanie informácií o postoji, názore a chápaní problému respondentom. Využíva sa vtedy, ak chce výskumník preniknúť do hĺbky skúmanej problematiky a pochopiť konanie, motívy, názory respondenta (Harell a Bradley, 2009). Táto metóda je obzvlášť vhodná na spracovanie citlivých tém. Skúmanie depersonalizácie používateľa sa týka nielen etického, ale aj neetického správania respondenta v online prostredí, preto bolo potrebné k tejto téme pristupovať mimoriadne citlivo a empaticky, starostlivo zvoliť metódu zberu dát. Otázky kladené v rozhovoroch môžeme rozdeliť do týchto základných okruhov:

- Otázky zamerané na získanie faktografických údajov (č. 1 – 3),
- Otázky týkajúce sa negatívnych javov na internete (č. 4 –5),
- Otázky týkajúce sa negatívnych a pozitívnych prejavov depersonalizácie (č. 6 – 8),
- Otázky týkajúce sa morálnych hodnôt na internete (č. 9 –10).

Respondentov výskumu bolo 26, spracované však boli rozhovory s 25 respondentmi, keďže pre nesplnenie podmienok výskumu (ako napr. skúsenosť s výskumným problémom a trávenie voľného času v online prostredí) musel byť vyradený rozhovor s jedným respondentom. Rozhovory sa realizovali na Spojenej škole sv. Rodiny v Bratislave, na Strednej odbornej škole masmediálnych a informačných štúdií (SOŠ MIS) v Bratislave, na Katedre knižničnej a informačnej vedy Univerzity Komenského v Bratislave (KKIV UK) a jeden rozhovor bol realizovaný na Strojníckej fakulte Slovenskej technickej univerzity v Bratislave. Prehľad respondentov je zobrazený v Tabuľke 1. Priemerný vek respondentov bol 17,68 rokov. Rozhovory trvali priemerne 17 minút. Vytvorené boli ich zvukové záznamy, ktoré boli následne prepísané a analyzované.

Respondent č.	Vek	Pohlavie	Afiliácia	Dĺžka rozhovoru (v min.)
1	16	M	Spojená škola sv. Rodiny	13:08
2	16	Ž	Spojená škola sv. Rodiny	13:23
3	15	M	Spojená škola sv. Rodiny	11:54
4	17	M	Spojená škola sv. Rodiny	34:25
5	16	M	Spojená škola sv. Rodiny	08:30
6	16	M	Spojená škola sv. Rodiny	11:34
7	16	Ž	Spojená škola sv. Rodiny	07:52
8	16	Ž	Spojená škola sv. Rodiny	10:04
9	16	Ž	SOŠ MIS	27:03
10	16	Ž	SOŠ MIS	10:24
11	16	Ž	SOŠ MIS	08:03
12	15	Ž	SOŠ MIS	08:25
13	16	Ž	SOŠ MIS	14:52
14	16	Ž	SOŠ MIS	10:43
15	16	M	SOŠ MIS	08:56
16	17	Ž	SOŠ MIS	11:07
17	16	Ž	SOŠ MIS	11:17
18	17	Ž	SOŠ MIS	09:49
19	16	M	SOŠ MIS	08:00
20	16	Ž	SOŠ MIS	10:24
21	16	Ž	SOŠ MIS	10:34
22	30	Ž	KKIV UK	47:00
23	25	M	KKIV UK	01:14:22
24	29	Ž	KKIV UK	26:30
25	21	M	STU	20:23

Tabuľka 1 Prehľad respondentov

Výsledky kvalitatívneho výskumu

Sociálne siete, prostredie, kde sa potenciálne môžu respondenti stretnúť s depersonalizovaným správaním, sledujú podľa odpovedí všetci respondenti, diskusné fóra spomenuli 8 respondenti. Respondenti teda sociálne siete (a v niektorých prípadoch aj diskusné fóra) dennodenne navštevujú, trávajú v nich dostatok času. Mohli sme teda predpokladať, že prostredie sociálnych sietí a diskusných fór poznajú a môžu mať tak skúsenosť s výskumným problémom.

V počte 92 % respondentov uviedlo, že sa stretávajú v online prostredí s negatívnymi javmi. Najčastejšou odpoveďou respondentov (82,6 %) bolo stretávanie sa s negatívnymi, nenávisťnými komentármi pod článkami na webových stránkach a na sociálnych sieťach ako reakciami na príspevky alebo negatívnymi komentármi pod videami napr. na sociálnej sieti You Tube. K samotnej tvorbe negatívnych príspevkov v diskusných fórach sa priznal iba jeden respondent. Druhou najčastejšou odpoveďou na otázku o negatívnych javoch bola kyberšikana, skúsenosť s ňou uviedlo až 21,7 % respondentov. Nadávanie ako negatívnu situáciu uviedlo 17,3 % respondentov, jeden respondent uviedol aj používanie vulgarizmov. Treťou najčastejšou odpoveďou boli v 13 % prípadov urážanie a vyhrážanie sa. Hádky uviedli dvaja respondenti. Ďalšie odpovede, všetky uvedené iba jedným respondentom, boli: pretváрка, vytvorenie falošného profilu na sociálnej sieti Facebook, skreslené informácie, nepravdivé informácie, osočovanie a posmievanie sa.

Cieľom ďalšej otázky kladenej v pološtruktúrovaných rozhovoroch bolo zistiť, či si respondenti uvedomujú zodpovednosť za svoje činy (alebo činy vo všeobecnosti) v online prostredí v porovnaní so svojou zodpovednosťou za činy v bežnom živote či fyzickom svete. Otázka zodpovednosti priamo súvisí s depersonalizáciou. Podľa všetkých respondentov by mal človek niesť a uvedomovať si svoju zodpovednosť za konanie v online priestore rovnako, ako v offline priestore. 40 % respondentov však vníma rozdiel medzi ideálom a skutočnosťou. R 3 uviedol: „Nemyslím, že úplne rovnako, ale určite nesú nejakú zodpovednosť“, R 19: „Bolo by to tak správne, ale nie je to tak.“ R 4 tento rozdiel popísal ako „posun,“ posun v zásadách a hodnotách, čo sa odráža aj v prístupe jednotlivca k zodpovednosti v online a offline priestore. 6 respondenti tento rozdiel bližšie špecifikovali ako „rozdiel v anonymite.“ R 6 napriek anonymite upozorňuje na existenciu morálnych zásad, ktoré by sa mali uplatňovať rovnako v oboch prostrediach, vo virtuálnom aj fyzickom: „Pri tej anonymite, keď je (používateľ) úplne anonymný, predsa by mal mať nejakú zodpovednosť alebo morálnu povinnosť. Lebo ľudia by sa nemali k sebe správať ako zvieratá.“ Podľa R 1 je samotné online prostredie a jeho charakteristiky faktorom, ktorý negatívnym spôsobom ovplyvňuje vnímanie zodpovednosti respondenta za svoje činy. Virtuálne prostredie vníma ako prostredie, kde je chránený, neprítomnosť negatívnych sankcií spôsobuje, že necíti zodpovednosť za svoje činy. R 23 priznáva určitý konflikt: racionálne si uvedomuje, aké sú pravidlá správania, spoločenské normy a hodnoty, emocionálne to však tak „nepocituje.“ Emócie alebo pocity sú tak významným faktorom, ktorý má vplyv na jeho odlišné správanie sa v online priestore v porovnaní s offline priestorom. Ukazuje sa tu význam nielen racionálnej úrovne problému depersonalizácie, ale aj emocionálnej, teda vplyv emócií na konanie človeka v online prostredí.

V ďalšej otázke odpovedali respondenti na to, či si myslia, že sa človek môže správať v istom zmysle ináč v online priestore ako v offline priestore; priamo sme sa tak dotkli skúmaného problému depersonalizácie. Ak respondent odpovedal kladne, mal skúsiť špecifikovať možné príčiny zmien v správaní. Na otázku odpovedali všetci respondenti kladne, 7 respondenti špecifikovali, že odlišne sa môžu správať niektorí ľudia. Ich odpoveď teda naznačuje vplyv aj osobnostných a hodnotových charakteristík, nielen vplyv online prostredia, ktorému sú vystavení všetci používatelia rovnako. 11 respondenti odlišné správanie charakterizovali ako odvážnejšie. R 23 ho opísal nasledovne: „Človek je odvážnejší, vie silnejšie vyjadriť, čo cíti, ak cíti niečo zlé, vyjadruje sa negatívnejšie, robí negatívne skutky... Je to nástroj na zveličenie.“ R 24 uviedol: „Je negatívnejšie, agresívnejšie, odvážnejšie, také dovolnenejšie.“ Podľa R 1 je príčinou odlišného správania práve online prostredie a jeho špecifiká, podľa neho je počítač „ochrannou bariérou, cez ktorú nič neprenikne.“ K počítaču a internetu, ako ochrannej bariére a prostrediu, kde je používateľ v bezpečí, čo má vplyv na jeho odlišné správanie, sa v online prostredí v negatívnom zmysle vyjadrilo 16 % respondentov. Dvaja respondenti uviedli ako príčinu neuvedomovanie si možných následkov za svoje činy v online prostredí. R 8 vníma ako príčinu aj neprítomnosť negatívnych sankcií. R 4 uviedol ako príčinu osobnú frustráciu, ktorá sa prenáša z fyzického sveta do virtuálneho a môže spôsobiť odlišné správanie používateľa. Ďalej uviedol, že chýba vnímanie ostatných používateľov v online priestore ako ľudských bytostí, čo tiež ovplyvňuje správanie: „Keby si ľudia uvedomili, že debatujú s človekom a nielen s entitou, tak to by bolo veľmi dobré.“ R 6 to tiež považuje za príčinu: „Možno si neuvedomujú, že vlastne na tom druhom konci sú ďalší ľudia.“ Podľa 6 respondentov k odlišnému správaniu prispieva aj fyzická neprítomnosť človeka alebo ľudí, s ktorými používateľ v online prostredí komunikuje a absentuje tak neverbálna komunikácia. Potvrdilo sa tak tvrdenie Dreyfusa (2009), podľa ktorého v online priestore chýba pocit priamej prítomnosti a nie je možné ho nijakými technologickými prostriedkami nahradiť. R 22 to vyjadril nasledovne: „Pri počítači tvár nie je, tam je počítač... Nevie, či je to len tvárou, ale vyslovene aj tou prítomnosťou toho človeka, pri tom počítači toho človeka jednoducho necítiš.“ Respondenti obzvlášť zdôrazňujú, že absentuje pohľad „z očí do očí,“ čoho

následkom môže byť aj negatívne správanie sa v online priestore. Fyzická neprítomnosť môže dávať pocit bezpečia a zároveň aj pocit slobody. R 9 uviedol: „*Je doma, vo svojom prostredí, má pocit, že je sám, nikto sa naňho nepozera... áno, je slobodnejší.*”

V nasledujúcej otázke rozhovoru sme sa zamerali na osobnú skúsenosť respondentov s odlišným správaním v online priestore buď u seba alebo vo svojom blízkom okolí. Táto otázka bola mimoriadne citlivého charakteru, preto je potrebné na tomto mieste oceniť ochotu a úprimnosť respondentov pri odpovediach. 5 respondenti sa jednoznačne vyjadrili, že u seba samých registrujú odlišné správanie v online prostredí. R 5 to napr. vyjadril takto: „*Áno, som potom otvorenejší.*” R 23 bol vo svojej odpovedi podrobnejší: „*Beriem tam veci tak viac na ľahkú váhu... Môžem si tam robiť srandu, viac dovoľovať... Internet spôsobuje, akoby bol človek opitý. V opitosti človek aj niečo povie a to isté je aj na tom internete. To prostredie. Hoci ja som vonku, ale vyplújem to do toho prostredia.*” 15 respondentov uviedlo svoju skúsenosť s odlišným správaním vo svojom blízkom okolí: menovali spolužiakov, kamarátov alebo súrodencov. Prítomnosť existencie problému negatívnej depersonalizácie, negatívneho odlišného správania v online prostredí, sa tak prostredníctvom tejto otázky potvrdila.

Ďalšia otázka sa zameriavala na špecifikáciu možných pozitívnych prejavov odlišného správania v online priestore, keďže sa im v odbornej literatúre nevenuje takmer žiadna pozornosť. R 23 odpovedal, že je v online priestore otvorenejší a dokáže komunikovať aj citlivé veci, ktoré by nedokázal komunikovať priamo v offline prostredí. Je to teda pozitívny prejav odlišného správania. R 25 tiež u seba pozoroval väčšiu tendenciu rozprávať sa aj o citlivých témach: „*Človek tam môže riešiť aj závažnejšie veci, aj mne je ľahšie niečo napísať ako sa osobne opýtať. A témy, ktoré by človek neotvoril bežne, že sa neporozpráva len tak o tom, tak sú zodpovedané. Môže to tak byť lepšie.*” R 21 tiež pripúšťa určitú, aj keď nie veľkú zmenu vo svojom správaní, ktorá sa týka toho, že dokáže odvážnejšie vyjadriť svoj osobný názor v online prostredí v porovnaní s offline prostredím. R 9 zase opísal svoje odlišné správanie v online priestore, ktoré súviselo s ľahšou komunikáciou v súvislosti s prekonávaním spoločenských predsudkov a väčšou nápomocnosťou. Uvedené príklady opisovali osobnú skúsenosť pozitívnej depersonalizácie u respondentov, ako ju pozorovali na sebe samých. Respondenti však uvádzali aj príklady pozitívneho odlišného správania zo svojho blízkeho okolia. R 4 uviedol príklad: „*Poznám napr. kamaráta M., ktorý je v reále veľmi utiahnutý, trochu aj podivín, lebo je veľmi introvertný, ale keď sa s ním rozprávate na internete, tak je veľmi zábavnou osobou, lebo sa nemusí báť ľudí, ktorí sú okolo neho.*” R 25 zase zaregistroval úplne odlišné správanie u svojej bývalej spolužiačky, ktorá sa správala v školskom prostredí vždy utiahnuto, ale ináč na sociálnych sieťach. 8 respondenti uviedli konkrétne príklady pozitívnej depersonalizácie vo svojom okolí.

V posledných dvoch otázkach rozhovoru sme sa zamerali na konkrétne hodnoty, ktoré sú podľa respondentov dôležité v online priestore v porovnaní s offline priestorom. Hodnoty, ktoré priamo súvisia s predmetom skúmania, uviedli respondenti nasledovne: toleranciu považujú za dôležitú 6 respondenti, rešpekt 2 respondenti, spolupatričnosť a prirodzenosť tiež 2 respondenti, súcit, vzájomné pochopenie, otvorenosť, slušnosť, úctu a miernosť 1 respondent.

Záver

Obsahová analýza prepisov rozhovorov potvrdila výskyt depersonalizovaného správania v online prostredí, umožnila ho podrobnejšie charakterizovať, a to nielen jeho negatívnu stránku, ale aj pozitívnu. Môžeme tak rozlišovať tzv. negatívnu, ale aj pozitívnu depersonalizáciu. Je potrebné zdôrazniť, že podľa všetkých respondentov by mal mať používateľ rovnakú zodpovednosť za svoje konanie v online priestore ako má v offline priestore, ale až 10 respondentov uviedlo, že to tak v skutočnosti nie je. 6 respondenti vidia príčinu v anonymite online prostredia. Depersonalizované správanie bolo respondentmi opísané ako odvážnejšie, negatívnejšie, silnejšie, odlišné správanie v porovnaní so správaním v offline priestore. Hlavnou príčinou boli: anonymita, fyzická neprítomnosť toho, s kým používateľ komunikuje, chýbajúca neverbálna komunikácia, absencia negatívnych sankcií, vnímanie počítača ako ochrannej bariéry používateľa a napokon aj nevnímanie koncového používateľa ako človeka. Medzi pozitívne prejavy depersonalizácie môžeme zaradiť väčšiu nápomocnosť, štedrosť, vládňosť, pomoc druhým a pocit osobnej satisfakcie za poskytnutie pomoci (prítomnosť pozitívnych emócií), väčšiu otvorenosť, ľahšiu komunikáciu, vyjadrovanie svojho názoru, komunikáciu aj informácií osobného a citlivého charakteru.

Zoznam použitej literatúry

- DREYFUS, Hubert L., 2009. *On the Internet*. 2. vyd. United States of America: Routledge. ISBN 0415775167.
- FLORIDI, Luciano, 2013. *The Ethics of Information*. United States of America: Oxford University Press. ISBN 9780199641321.
- HARRELL, M. C. a BRADLEY M. A., 2009. *Data Collection Methods: Semi-Structured Interviews and Focus Groups* [online]. Santa Monica, CA: RAND Corporation [cit. 2018-03- 22]. Dostupné na: http://www.rand.org/pubs/technical_reports/TR718.

- JOINSON, A. a SCHOFIELD, C. P., 2007. Self-disclosure, Privacy and the Internet. In: University of York [online]. 2007 [cit. 2018-03-22]. Dostupné na: https://www.york.ac.uk/res/e-society/projects/15/PRISD_report2.pdf
- NOVÁKOVÁ, Františka. *Informačná etika v teórii a praxi informačných interakcií* [dizertačná práca]. Univerzita Komenského v Bratislave. Filozofická fakulta. Katedra knižničnej a informačnej vedy. Školiteľ: prof. PhDr. Jela Steinerová, PhD. Bratislava: FiFUK, 2018. 154 s.
- SLATER, D., 2002. Social Relationships and Identity Online and Offline. In: LIEVROUW, L. a LIVINGSTONE, S. (Eds.), *Handbook of New Media: Social Shaping and Consequences of Icts*. London: Sage Publications, 2002, s. 533-546. ISBN 0761965105.
- SULER, J., 2004. The Online Disinhibition Effect. In: *CyberPsychology and Behavior* [online]. 2004, 7(3), s. 321-325 [cit. 2018-03-22]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/8451443_The_Online_Disinhibition_Effect
- WALLACE, K., 2008. Online Anonymity. In: HIMMA, K. E. a TAVANI, H. T (Eds.), *The Handbook of Information and Computer Ethics*. United States of America: John Wiley & Sons, Inc., 2008, s. 3-23. ISBN 978-0- 471-79959- 7.

Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia výskumného projektu APVV 0508-15 HIBER (Human Information Behavior in the Electronic Environment – Informačné správanie človeka v digitálnom prostredí).

Mgr. Františka Nováková

Text je výberom obsahu dizertačnej práce obhájenej na Katedre knižničnej a informačnej vedy, Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. ■

Rok obhájenia: 2018

Názov dizertačnej práce: Informačná etika v teórii a praxi informačných interakcií

Školiteľ: prof. PhDr. Jela Steinerová, PhD.